

Feministické prístupy k hodnote práce a ekonomike

Základným východiskom feministickej kritiky je kritika androcentrického ponímania ekonomiky, podľa ktorého sa ženská práca považuje za menej hodnotnú. Tento pohľad je zakotvený hlboko v štruktúre spoločnosti a je inštitucionalizovaný ekonomickými kritériami zhodnocovania práce a jej rozdelenia na platenú verejnú (produktívnu) sféru a neplatenú súkromnú (reproduktívnu) sféru. Pierre Bourdieu v knihe *Nadvláda mužov* píše: „Právě proto patrně, že se ‚ženské‘ dispozice, vštěpované rodinou a celým sociálním řádem, setkávají s ‚objektivním očekáváním‘, vepsaným – hlavně implicitně – do pozic nabízených ženám dodnes silně sexualizovanou strukturou rozdělení práce, mohou se tyto dispozice realizovat, či dokonce rozvíjet a být odměňovány. A ona základní sexuální dichotomie tím jen narůstá, jak pokud jde o pracovní místa – jakoby přímo vyžadující podřízenost a potřebu bezpečí –, tak pokud jde o samotné pracovnice – ztotožňované s pozicemi, v nichž se ať rády nebo nerady nacházejí a zároveň ztrácejí. K takovému zharmonizování dispozic s pozicemi vede esenciálně sociální logika toho, čemu se říká ‚poslání‘. Oběti nadvlády pak mohou své podřadné či podřízené úkoly, přidělované jim pro jejich měkkost, laskavost, poslušnost, oddanost a odříkavost, vykonávat (naštěstí) s pocitem štěstí.“ (Bourdieu, 1998, s. 54.)

Bourdieu vysvetľuje, prečo sa väčšina žien stotožňuje so svojim znevýhodnením na trhu práce a prečo teória „voľby“ nachádza takú širokú podporu. Ženy považujú svoju pozíciu vlastne za výsledok svojho slobodného rozhodnutia, pričom spravidla ani nemajú možnosť inej alternatívy. Je zjavné, že si neuvedomujú štruktúrne pozadie svojho znevýhodnenia.

Základom odstránenia rodových rozdielov v odmeňovaní je prehodnotenie hodnoty práce. Už samotný fakt, že sa hovorí o „rovnakom odmeňovaní za prácu rovnakej hodnoty“ (a nie rovnakej práce) by mal zohľadňovať rôznorodé prínosy mužov a žien k blahu spoločnosti. Ani takýto prístup však nerieši problém, ak je práca žien a priori podceňovaná a ohodnocovaná nižšie ako mužská. Rozhodujúcim faktorom je teda vyzdvihnutie feminizovaných odvetví na príslušnú úroveň a uznanie dôležitosti reprodukívnej práce pre spoločnosť.

Takýto proces môže nastať len prehodnotením doterajšieho androcentrického pohľadu na fungovanie ekonomiky. Súčasná teória vychádza z tvrdenia, že kapitál sa produkuje iba v hospodárstve ako verejnej sfére, kým domáca sféra a štát iba konzumujú. Feministická ekonómka Mascha Madörin odmieta takýto pohľad a tvrdí, že naopak, aj domácnosti a iné inštitúcie, v ktorých sa vykonáva neplatená práca, musia byť brané ako produktívna súčasť ekonomiky s inou/vlastnou pracovnou a kapitálovou logikou. Pri výpočte HDP a iných makroekonomických kritérií, podľa ktorých sa nastavujú hospodárske systémy, sa berú do úvahy len androcentrické systémy – podnikateľská a výrobná sféra, štát, materiál-na infraštruktúra a konkurencieschopnosť krajín a konglomerátov na globálnom trhu. Preto treba vyvinúť novú ekonomickú teóriu, ktorá bude zohľadňovať celú spoločnosť vrátane neplatenej práce a kvality života jednotlivca, a nastaviť tomu zodpovedajúce kritériá. Takáto teória musí zohľadňovať rodové a mocenské pomery nielen vo verejnej, ale i v súkromnej sfére. Aj sociálne systémy, ktoré hovoria o chudobe a príjme domácností, sú postavené na automatickom predpoklade využitia neplatennej práce žien a nezohľadňujú nerovné mocenské pomery medzi rodmi. V diskusiách o existenčnom zabezpečení sa pritom hovorí len o finančnom rozpočte rodiny, pričom sa neuvažuje o objeme neplatennej práce a čase, ktorý do nej treba investovať. Preto ak chceme uvažovať o ekonomike z celospoločenského pohľadu, nesmieme vynechať ekonomiku starostlivosti (care economy).

Produkcia materiálnych podmienok pre zabezpečenie základných potrieb musí byť zohľadnená ako samostatný ekonomický problém, ako základný predpoklad zabezpečenia slobody človeka. Ekonomické teórie vychádzajú z predpokladu, že politické, sociálne a ekonomické práva sú zabezpečené pre všetkých ľudí, čo však nie je pravda. Aj tu sa prejavuje asymetrické a hierarchické usporiadanie moci medzi mužmi a ženami. Preto potrebujeme samostatnú ekonomiku venujúcu sa napĺňaniu ľudských práv (Madörin, 2004). Súčasnú rodovú analýzu v ekonómii sa – s výnimkou niekoľkých pozitívnych príkladov – robia v súlade s neoliberalným prístupom podľa receptu „pridaj ženy a pomiešaj“ („Add-Women-and-Stir-Methode“). Navyše, definičná moc v diskurze o presadzovaní rodového hľadiska (gender mainstreaming) a rodovej politike naďalej ostáva v rukách mužov. Podľa Madörin stoja preto pred feministickou ekonomikou ešte nemalé a náročné úlohy (Madörin, 2004).